

a quovis homine facillima reflexione aut ratiocinatione percipi posse, quo sensu hæc cognitio *quasi-naturalis* homini haberi potest, nec aliter accipiendus D. Thomas, dum ait; «omnibus naturaliter insitum est, unde possunt pervenire ad cognoscendum, Deum esse»¹.

ARTICULUS SECUNDUS

De demonstratione existentiae Dei,

THESIS

Existit Deus.

Prænotanda:

1.º Nomine Dei hic intelligitur: *Ens quoddam supremum a se et necessario existens, a quo rerum universitas dependet.*

2.º In ente necessario *posse* existere et *actu* existere identificantur; quia eatenus ens dicitur absolute necessarium, quia essentialiter existit, ac proinde posse existere et actu existere in eo conveniunt.

3.º Omnis *limitatio* supponit aliquam ipsius causam, vel extrinsecam, vel intrinsecam. Ex quo infertur, nullam limitationem esse posse in ente necessario, etenim, nec limitari potest ab alio *extra se*, cum sit ens a se, prorsus independens ab alio; nec a propria voluntate, tum quia prius est essentialiter esse quam velle: tum quia illud, quod enti necessario congruit, per ipsam essentiam, seu ex necessitate essentiae, ac proinde immutabiliter congruit.

4.º Plurima, eaque invictissima argumenta, et metaphysica, et physica, et moralia, pro adstruenda atque demonstranda Dei existentia a philosophis afferri solent; ex quibus

¹ *De Verit.*, q. 10.^a, art. 12 ad 1.^m

nos, brevitati consulentes, unum tantum ex unoquoque genere proferemus. Itaque,

Probatur 1.º *Argumento metaphysico.*

In rerum universitate dantur entia *contingentia* et *producta*; undequaque enim observamus entia, quæ possunt esse et non esse, ut motus, et modificationes materiæ actus liberi hominum, etc.: similiter videmus entia quædam, quæ incipiunt esse, cum antea non essent, ac proinde de novo producta; ergo dari debet ens aliquod necessarium et improductum. Prob. cons. Ens contingens, qua tale, indifferens est ad esse vel non esse, ac proinde, si de facto existit, opus est ut ab aliqua causa ad existentiam determinatum sit. Jam vero, illa causa vel necessario et a se existit, vel esse accipit ab alia causa: si primum, habemus ens necessarium et a se existens; si secundum, vel illa causa ab alia dependet, hæcque ab alia in infinitum, vel deveniendum tandem ad aliquam causam, quæ a se et necessario existat. Cum ergo processus in infinitum sit contradictorius, tum quia repugnat multitudo actu infinita, tum maxime, quia, in hac hypothesi, effectus A non posset determinari ad esse, quippe ad hoc opus fuisset, ut series infinita causarum præcessisset; infinitum autem nequit pertransiri, ut ex terminis patet. Similiter dic de ente *producto*, quod semel admissio, vel admittenda series infinita causarum efficientium seu producentium, seu veniendum tandem ad ens aliquod improductum, a se et ex se ipso existens. Ergo existentia entium contingentium et productorum necessaria ac metaphysica consecutione ducit ad existentiam entis necessarii, improducti, et a se existentis, ac proinde Dei.

2.º *Argumento physico.*

Desumo ex mirabili ordine, qui in universo hocce elucet. Ordo aperte prædicat, existere ens summe intelligens, hoc est, Deum, qui adspectabilem hunc mundum condiderit et ordinaverit. Et quidem, mundi hujus inspectio nos edocet: 1.º illum regi legibus universalibus ac constantibus; 2.º entia omnia, ex quibus coalescit, subordinationem quamdam præ-

se ferre, ac aptissimis mediis instructa esse, tum ut unumquodque suum finem atque propriam perfectionem adsequatur, tum ut ad conservationem ac generalem ordinem universi conducatur; 3.º miram elucere in mundo venustatem, convenientiam, et harmoniam rerum, quæ, si seorsim spectentur, dissimiles, immo et contrariæ videntur; 4.º hominem, qui corporeo mundo quodammodo supereminet ac dominatur, mira partium structura quoad corpus, mirabilioribusque viribus quoad animum, esse præditum. Quæ omnia, si quis vel leviter consideret, statim conjiciet, universum hocce aperte et alte prædicare existentiam supremi aliquidus numinis, summe potentis et intelligentis, hujus mundi Conditoris, Ordinatoris et Provisoris. Nisi fortasse cum Epicuro et Lucretio cogitare, vel potius ore tenus adserere voluerit, mirabilem ordinem, qui in mundo elucet, mundumque ipsum ex casu prodiisse, vel ex fortuito atomorum concursu, cum tamen hujusmodi casus nec integram libri paginam efformare valeat.

3.º *Argumento morali.*

Judicia illa, in quæ universum genus humanum quasi sponte consentit, tamquam vera sunt habenda; hujus quippe generis judicia, ex ipsa natura, vel potius ex ipsa veritatis evidentiâ, qua hominis mentem percillit, originem ducere est opus: atqui universum hominum genus in agnoscenda Divinitate consentit; ergo...

Minor constat: 1.º ex philosophis, sive veteribus, sive recentioribus, qui omnes, si paucissimos atheos excipias, uno ore Dei existentiam agnoscunt; nam, ut ajebat Plato, «facile est ostendere, quod Dii sunt;» 2.º ex testimonio historicum et viatorum, qui tam veterum, quam recentium populorum numina, cultum, et religionem commemorant; 3.º ex omni generis monumentis, ac signis, quæ hominum et populorum fidem et consensum in divinitate agnoscenda supponunt et indicant, prouti sunt templa, imagines, numismata, sepulcra, hymni, cantus, sacrificia, etc., quæ apud populos cunctos, sive veteres, sive recentes, sive cultos, sive

barbaros, reperies, ut merito scripserit idem Plato: «Græcorum præterea, Barbarorumque consensus Deum esse fatentium, id ostendunt»¹.

Robur maximum huic argumento accedit, si præ oculis habeatur, hujusmodi philosophorum, hominum rudiorum, ac populorum consensum in adstruenda existentia Dei, versari: 1.º circa rem gravissimam, in quam inquirendam sollicitè homines intendunt propter consecraria, quæ ex ipsa promanant circa vitam præsentem et futuram; 2.º circa rem, quæ passionibus ac cupiditati hominum adversatur; 3.º circa rem, quæ sæpissime in examen est revocata, tum apud philosophos et homines, qui veritatem vestigabant, tum apud impios homines, qui quolibet tempore insurrexerunt adversus religionem, cujus veluti fundamentum est Dei existentia. Ergo, cum, hisce non obstantibus, firmus, constans ac universalis extiterit philosophorum, hominum, et populorum consensus, ab ipsa natura oriri, fundamentumque præhabere in hominis ratione ac in veritatis ipsius evidentiâ, est opus.

Ex his, quæ in hoc ac præcedenti articulo exposita manent, colliges sequentia

Corollaria:

1.^m Ergo, si non prorsus impossibile, ast certe difficillimum est, dari ignorantiam *negativam* existentia Dei. Fieri enim vix potest, ut homo adultus sui compos ad cognoscendum vel saltem ad dubitandum de existentia Dei non feratur, cum multiplices adeo atque faciles rationes ad id offerantur, præsertim, si in societate vel parum culta vitam agat.

2.^m Ergo potiori ratione, vel prorsus impossibile, vel

¹ Notum etiam, ac fere vulgatum illud Ciceronis: «Nulla gens est, neque tam immansueta, neque tam fera, quæ non, etiamsi ignoret, qualem habere Deum deceat, tamen habendum sciat.,» *Tusc.* lib. 1.º Cui concinit Seneca: «Deos esse, colligimus, quod omnibus de diis opinio insita sit; neque ulla gens usquam est adeo extra leges moresque projecta, ut non aliquos Deos credat.,» *Epist.* 117.

difficillimum existit, dari atheos *positivos* vel *dogmaticos*. Siquidem, moraliter impossibile est, ut homo ratione et scientia aliquatenus pollens, quales esse solent, qui, atheismo se adherere, profitentur, fortiolem, aut saltem æqualem vim non agnoscant in argumentis theistarum, ac in eis, quibus ad Deum negandum se permoveri, autumant. Quamobrem non desunt, qui inficiantur, ullos unquam exfuisse atheos vere dogmaticos.

3.^m Facilius est, dari atheos, qui *indirecti* possent nuncupari, illi, scilicet, qui Deo tribuunt aut negant quidpiam cum vera divinitate pugnans, ut Epicurei, qui creationem et providentiam negabant; politeistæ, qui unitatem; Spinoza et universim pantheistæ, qui Deum cum mundo identificant, ipsique talia tribuunt, quæ verum Deum e medio tollunt.

4.^m Ergo Deus necessario est *summe potens*; quandoquidem, qui rerum universitatem produxit, summa potentia præditus sit, oportet.

5.^m Ergo Deus est *independens* atque realiter *distinctus* a congerie rerum mundanarum; *independens* quidem, quia erat, antequam mundum produceret: realiter *distinctus*, quia intelligens ac proinde immaterialis et simplex est substantia, cum e contra mundus sit materialis et compositioni obnoxius.

6.^m Ergo Deus est *summe sapiens*; mirabilis namque ordo et partium harmonia, quæ in mundo elucet, sapientiam summam in ejusdem artifice arguunt.

7.^m Ergo Deus est *ens perfectissimum*, ac proinde summum, et *infinite*; nam eo ipso, quod est ens a se, necessarium, et improductum, nullam habere potest causam *limitationis*, ac proinde habet ex propria essentia omnes perfectiones possibles.

SOLVUNTUR OBJECTIONES

Obj. 1.º Potest dari collectio entium, quæ sit necessaria et improducta, quamvis singula collectionis entia sint contingentia et producta; ergo ex eo, quod sint entia contingentia et producta, immerito colligitur ens necessarium et improductum, a collectione rerum mundanarum distinctum, prout factum fuit in argumento metaphysico. Prob. ant. Non valet processus a sensu distributivo ad collectivum, sicut non valet hic: *tres, quatuor, quinque milites nequeunt oppugnare urbem; ergo neque exercitus*: sed in præfato argumento metaphysico fit transitus a distributivo ad collectivum sensum; ergo...

Resp. neg. ant. Illa enim collectio, vel est quid realiter distinctum ab entibus, ex quibus coalescit, vel non; si primum, illud erit ens necessarium et improductum, quod quærimus, ac consequenter verum erit dicere, quod non omnia entia sunt contingentia et producta; si secundum, illa collectio sequetur sortem singulorum entium, cum quibus identificatur. Ad prob., dist. maj. Non valet, etc., *in accidentalibus aut his, quæ distributioni, quatenus distributio est, conveniunt, conc.; in essentialibus, aut his, quæ a collectione et distributione abstrahunt*, neg. Jam vero, contingentia ac productum esse sunt prædicata essentialia, simulque a quantitate et ejus modis prorsus independentia; quæ idcirco eadem ratione singulis entibus ac ipsorum collectioni conveniunt, sicut quia esse *rationale* essentialiter homini convenit, hominum collectioni non secus ac singulis hominibus æque congruit. Unde allatum exemplum nihil ad rem facit, cum ibi agatur de prædicato accidentali. Præterquam quod, quamvis possimus dicere, quod quinque milites non sufficiunt ad expugnandam urbem, non tamen verum erit dicere, quod ducenta millia non sufficiunt: ast vero in argumento, quo versamur, sicut vere dicimus, quod quinque entia sunt contingentia, æque vere dicimus, quod ducenta millia et

omnia reliqua, si possibile nobis foret ea enumerare, sunt contingentia et producta. Apparet ergo etiam ex hac parte manifesta disparitas inter exemplum objectum et demonstrationem metaphysicam a nobis propositam.

Obj. 2.º Athei. Rerum contingentium et productarum existentia explicari potest per seriem infinitam producentium et productorum, ac proinde opus non est devenire ad ens necessarium aut improductum; ergo adductum argumentum metaphysicum vim veræ demonstrationis non obtinet.

Resp. neg. ant. Et quidem absurdam prorsus esse infinitam illam seriem producentium et productorum, quæ ab Atheis fingitur, multipliciter ostenditur. Ac 1.º quidem ex repugnantia multitudinis actu infinitæ, quam in Cosmologia ostendimus.

2.º In Atheorum hac hypothesisi, non una, sed multæ series infinitæ existent; tum quia homo hominem, et non plantam, nec lapidem, producit, ac proinde admittere oportebit et seriem infinitam hominum, et seriem infinitam plantarum, etc., habebimusque idcirco seriem infinitam hominum, ac simul finitam; infinitam, ut supponitur; et finitam, quia, si ipsi addatur series plantarum vel animalium, major evadet: tum quia in serie infinita plantarum, e. gr., numerus seu series foliorum ipsarum plantarum seriem proculdubio excedet, ac proinde habebimus iterum seriem infinitam, alia similiter infinita majorem, quod profecto absurdum est.

3.º Etiam admissa absurda hypothesisi seriei infinitæ producentium et productorum, cum singulæ seriei partes contingentes ab ipsis Atheis supponantur, necessario admittere oporteret ens necessarium et improductum. Sicut enim hoc et illud contingens ex se insufficientis est ad existendum, ita similiter tota contingentium collectio, cum non adsit major ratio pro uno, quam pro altero, præsertim cum contingentia ad prædicata essentialia spectet. Sicut ergo ex infinitis entibus irrationalibus nequit oriri ens rationale, ita ex infinitis contingentibus nequit exurgere ens aliquod necessarium.

Inst. Non repugnat causarum series infinita a parte post, seu series causarum sine ultima; ergo nec sine prima.

Resp. neg. cons. et part. Etenim series causarum sine ultima solum exigit aut involvit infinitatem potentialem, seu synkategorematicam, quæ contradictionem nullam includit. Aliunde, series infinita præcedens Atheorum supponitur independens ab ente aliquo necessario ac distincto ab ejusmodi causis; at series causarum sine ultima non excludit, sed potius exigit ac supponit ens necessarium, a quo dependeat et originem ducat.

Obj. 3.º Mirabilis ordo, qui in mundo elucet, sufficientem causam habet in viribus naturæ; ergo ex illo jus non adest inferendi existentiam Dei, præsertim cum ignoremus, quousque naturæ vires se protendere possint.

Resp. dist. ant. Sufficientem causam *immediatam* et *hypotheticam*, conc.; *primam* et *absolutam*, neg. Verum quidem est, naturæ vires immediate determinare ordinem, qui in universo elucet, sed æque verum est, naturam, non solum vires, quibus id efficit, sed ipsum esse accepisse a Deo supremo ejus conditore, qui proinde causa primaria et absoluta præfati ordinis existit. Cæterum, quamvis ignoremus, quousque hujus naturæ vires se protendant, ut in cons. objicitur, bene tamen scimus, vires hasce, ipsamque naturam, mutationi et contingentia esse obnoxias, proindeque ab ente necessario et improducto originem ducere.

Obj. 4.º Plura in mundo observamus, quæ in nullum finem ordinatur; ergo mundus non est opus entis sapientis ac intelligentis. Ant. const. ex pluviis, e. g., quæ in desertis decidunt, ex muscis, serpentibus, quæ ad nihil, nisi forte ad hominis incommodum deserviunt, ex fulmine rupes diruente, etc.

Resp. dist. ant. In nullum finem *nobis cognitum*, conc.; *mundi Conditori et Gubernatori notum*, neg. Ex eo namque, quod nos fines particulares quorundam entium et motuum ignoramus, legitime infertur, nos in maxima versari ignorantia circa mundanarum rerum colligationem, relationem